

- травня 2008 року., у 2-х ч.; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди. – Харків, 2008. – Ч1. – С. 372-374.
4. Хачіров Т.С. Інформаційно-комунікаційні технології у розв'язанні проблем професійної орієнтації та працевлаштування // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції Наука та освіта без границь.– Софія: “Баял ГРАД-БГ” ООД, 2007. – Том 8. – С. 12-14.
 5. Хачіров Т.С. Формування комунікаційного компоненту інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, 2007. – №21. – Луганск; “Альма-матер”. – С. 181-186.
 6. Australian and New Zealand Information Literacy Framework principles, standards and practice. Second edition. Editor Alan Bund. Adelaide Australian and New Zealand Institute for Information Literacy. 2004. 52 p.
 7. Patricia Iannuzzi, “Focus: Information Literacy Competency Standards for Higher Education” Community & Junior College Libraries, Vol. 9 (4) 2000 p. 63-67.

УДК 376.36

К.А. Шапочка

ПІДРУЧНИК ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ (ЗПР)

Статтю присвячено проблемі підручника іноземної мови на початковому етапі навчання дітей із затримкою психічного розвитку.

The article is devoted to the problem of text-book of foreign language for children with learning disabilities in the elementary school.

Актуальність статті зумовлена тим, що початковий етап навчання іноземної мови молодших школярів із ЗПР надзвичайно важливий у всьому навчальному курсі. Він має забезпечити базу для більш якісного вивчення іноземної мови в основній школі або для вивчення другої іноземної мови, що також становить одне із завдань удосконалення шкільної освіти. Під початковим етапом у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі розуміють той період навчання, під час якого формуються основи іншомовної комунікативної компетенції, потрібні та достатні для подальшого їх розвитку й удосконалення. Тут відбувається становлення початків фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок та вмінь аудіювання, говоріння, читання й письма у межах програмних вимог [1].

Українські та зарубіжні вчені (Зязюн І.А., Роман С.В., Тарасун В.В, Коваленко О.В., Зальна П.В., Холс П., Роджерс В.), досліджуючи проблему навчання дітей із затримкою психічного розвитку, зазначали особливості підходу навчання англійської мови та низку особливостей як у процесі написання підручників, так і у процесі навчання.

Метою статті є висвітлення особливостей підручника іноземної мови на початковому етапі навчання дітей із затримкою психічного розвитку.

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначається, що на першому початковому етапі освіти відбувається всебічний розвиток молодшого школяра, виявлення і розвиток його здібностей, формування умінь і бажань навчатись. У цей період, окрім навичок навчальної діяльності, учень оволодіває елементами культури спілкування і співпраці у різних видах діяльності.

Той факт, що в новій модернізованій шкільній спеціальній освіті осіб з фізичними та психічними вадами вивчення іноземної мови як загальноосвітнього предмета розпочинається з 2-го класу, свідчить про визнання об'єктивно існуючого соціального інтересу до цього предмета і підтверджує його важливість для реалізації перспективних завдань розвитку особистості, наприклад, зростання середнього рівня освіченості, підвищення вимог до загальної культури та інші.

Цей чинник особливо важливий з огляду на те, що непросто і відповідально навчати спілкування іноземною мовою молодших школярів із ЗПР та молодших школярів взагалі, які ще не зовсім володіють комунікативними вміннями і навичками рідної мови. Позитивне ставлення до предмета у цьому віці досить тісно пов'язане з відчуттям психологічного комфорту, радості, потреби і готовності до спілкування, які створює вчитель на уроці. У зв'язку з цим учителю, працюючому у класі інтенсивної педагогічної корекції, потрібна постійна методична підтримка, яка раціонально спрямовувала б його діяльність, адже “чим більше позитивної почуттєвості одержує дитина в перші шкільні роки, тим необхіднішою буде потреба у самоствердженні її життєвою радістю і любов'ю від процесу навчання, від спілкування з учителем, з учнями у школі. Це спрацьовуватиме довічно і сприятиме переходу навчання в самонавчання, освіти в самоосвіту, виховання у самовиховання” [2].

У початковій школі у класах педагогічної корекції відбувається формування комунікативних навичок і вмінь у межах визначених сфер і ситуацій відповідно до вікових особливостей учнів цієї категорії та їхніх інтересів, на основі використання прийнятих для цього мовленнєвих зразків. Учні вчать виконувати нескладні творчі вправи і завдання, спрямовані на розвиток креативного мислення, у них формуються вміння переносити вивчений навчальний матеріал в інші ситуації спілкування, давати оцінку певним явищам і діям. Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови потрібно сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й сприяв би глибшому розумінню власної культури та її ролі в духовному й моральному розвитку людства. Процес навчання іноземної мови у початковій школі у класах інтенсивної педагогічної корекції організовується відповідно до мережі годин, визначених навчальним планом, і з урахуванням можливості збільшення їх кількості за рахунок варіативної частини. У зв'язку з цим вчитель має можливість окрім підручника використовувати інші засоби забезпечення навчального процесу, адаптуючи їх до умов навчання.

Вважаємо важливою думку В.Г. Кременя про формування національної системи освіти, про істотні зміни у духовному просторі суспільства, про те, що обираючи підручники, посібники та інші засоби навчання, їх треба адаптувати до українських реалій, а не копіювати, використовуючи зарубіжні моделі, взірці і стандарти навчання. [3]. Отже, одне з завдань учителя – визначитись у розмаїтті методичних систем і концепцій та обрати ту, яка найповніше відповідає сучасним освітнім реаліям, а також враховує психолого-педагогічні особливості дітей із ЗПР які вивчають іноземну мову.

Реформування шкільної освіти, введення іноземної мови з 2-го класу, зміна методичної сутності сучасного підручника, його функцій і змісту зумовлюють необхідність з'ясування питання, яким вимогам має відповідати сучасний підручник іноземної мови для початкової школи взагалі, та підручник для навчання іноземної мови дітей із ЗПР.

Освітній плюралізм як один із принципів сучасної шкільної освіти зумовлює наявність базових та альтернативних підручників. Поняття “плюралізм” у перекладі з латинської мови означає “множинний”. Отже, для правильного оцінювання і вибору підручника слід керуватися, як зазначає В.Редько, “методично обґрунтованими вимогами до підручника як до засобу особливого призначення”.

Питанню аналізу та оцінювання підручників іноземної мови присвячені дослідження вітчизняних (М.В.Ляховицький, В.Л.Скалкін) та зарубіжних дослідників (А.Р.Арутюнов, В.П.Беспалько, І.Л.Бім, М.Брін, М.Н.Вятютнев, Д.Д.Зуєв, Р.Елліс, С.Савінгтон, Н.І.Тупальський, Т.Хатчінсон, Н.Функ, G.Neuner, M.Duszenko, С.Nodari, L.Goetze, В.Kast, В.-D.Mueller та інші). Оцінювання шкільних підручників за С.В. Роман, М.В. Якушевим доцільно проводити за трьома типами критеріїв:

- *формальним*: бібліографічні дані, оформлення підручника;
- *функціональним*: характеристика адресата, зміст підручника;
- *структурним*: організація підручника.

Ми вважаємо, що при виборі підручника для роботи у класі інтенсивної педагогічної корекції, також необхідно оцінювати підручники за четвертим типом критеріїв –

корекційним. Проявом цього є програмовий матеріал полегшеного навчального режиму, який має враховувати особливості психічного і фізичного розвитку дитини, її недостатню інтелектуальну основу, враховувати наочно-практичну діяльність учнів із ЗПР та компенсаторні можливості їх організму.

Підручник має являти собою *модель* процесу навчання, орієнтовану на реально існуючу *систему* навчання іноземної мови у школі. Він повинен вписуватися в цю систему і певною мірою перебудовувати її (І.Л.Бім). Іншими словами, сучасний підручник повинен враховувати позитивні тенденції вітчизняної та зарубіжної методики навчання іноземної мови і сприяти запровадженню нового в практику масового викладання. А це передбачає, з одного боку, поєднання системності та функціональності, а з іншого – взаємозв'язок освітніх, розвиваючих, виховних функцій навчання з прагматичними, тобто практичними функціями предмета [6].

Як зазначає С.В. Роман, підручник повинен охоплювати всі компоненти змісту навчання іноземної мови у початковій школі, а саме:

- сфери, теми, ситуації спілкування, комунікативні та соціальні ролі;
- відповідний мінімум мовного (фонетичного, лексичного, граматичного), мовленнєвого та соціокультурного матеріалу, відібраного з урахуванням науково обґрунтованих критеріїв добору іншомовного навчального матеріалу;
- процесуальний аспект змісту навчання, який має передбачити організацію діяльності спілкування, як-от: а) орієнтування / підготовку до діяльності; б) здійснення діяльності на репродуктивному рівні (тренування в говорінні, письмі); в) на рецептивному рівні (аудіювання, читання); г) на продуктивному рівні (самостійне мовлення в усній або письмовій формі); д) контроль / самоконтроль [6: 130-131].

Формами і засобами організації такої діяльності мають служити різні типи вправ. Тому в підручнику для дітей із ЗПР має бути закладена раціональна система вправ для оволодіння учнями елементарними комунікативними вміннями в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні й письмі) з урахуванням їх вікових потреб, психолого-педагогічних особливостей і можливостей, і тим самим створені передумови для формування у молодших школярів здатності й готовності до спілкування на елементарному міжкультурному рівні у межах, визначених програмою.

Необхідність орієнтації на вимоги програми зумовлена тим, що програма для початкової школи – це державний документ, який визначає мовну політику на початковому ступені навчання і є основою для функціонування і вдосконалення системи початкового навчання іноземних мов (Н.Д.Гальскова, З.М.Никитенко).

Савченко О.Я. вважає, що вчитель повинен зіставляти підручник з діючою навчальною програмою, тому що вдалий підручник є надійною основою для реалізації всіх цілей вивчення предмета.

Отже, зважаючи на сутність програми як нормативного документа, основоположним критерієм характеристики підручника (навчально-методичного комплексу) має бути його відповідність вимогам чинної програми.

Принагідно зазначимо, що чинна програма (2001р.) і Проект програми з іноземних мов для учнів 2-12 класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів (2004р.) в аспекті цілепокладання загалом відображають рівень сучасних вимог до оволодіння іноземною мовою в початковій школі. Але відчувається нагальна потреба у створенні спеціальної програми з іноземних мов для учнів із ЗПР початкової школи. Цього вимагає специфіка навчання іноземної мови в класах інтенсивної педагогічної корекції, яка не може отримати належне відображення у програмі для учнів 2-12 класів. Адже більш детального розкриття потребують питання не тільки цілей, змісту і принципів навчання іноземної мови в початковій школі, але й характеристики етапів початкового навчання (пропедевтичний етап – 2 клас, основний – 3 клас, узагальнюючий – 4 клас), а також вимог до рівня володіння іноземною мовою відповідно до завдань цих етапів навчання. Спеціальна увага має

приділятися основним принципам організації контролю, завданням навчання вимови, усномовленневого спілкування, роботі з автентичним текстом. Чітка, науково обґрунтована програма з іноземної мови для молодших школярів класів інтенсивної педагогічної корекції – передумова створення якісних підручників нового покоління.

Нагадаємо, що молодшим школярам із ЗПР притаманні такі особливості пізнавальних, психічних процесів та емоційно-вольових якостей дитини, як комунікабельність, становлення довільної організації діяльності, переважання конкретно-образних компонентів у загальній структурі мислення, висока емоційність, естетичне ставлення до навколишнього, потреба в ігровій діяльності та руховій активності, нехтування якими знижує працездатність молодших учнів, послаблює мотивацію учіння, увагу, пам'ять, погіршує координацію рухів. Як зазначає В.В.Тарасун [7], у молодших школярів із ЗПР виявлено недостатній рівень сформованості основних інтелектуальних операцій: аналізу, узагальнення та абстрагування. Крім того, відмічається, що вони краще запам'ятовують наочний матеріал, ніж словесний.

Висновки: ми вважаємо, що врахування зазначених вікових особливостей зумовлює посиленість завдань підручника для дітей із ЗПР, цілісність впливу навчального процесу, його мотиваційне забезпечення та успішність реалізації інших принципів навчання іноземної мови: дидактичних та методичних.

Як зазначає Коваленко О., особливістю сучасних шкільних підручників є те, що вони підготовлені відповідно як до програмних вимог, так і до вікових особливостей учнів, їхніх інтересів і навчального досвіду [4]. Проте сьогодні, на жаль, немає спеціальних підручників з англійської мови для навчання дітей із ЗПР, вчителі вимушені користуватися існуючими підручниками для 2-5 класів загальноосвітніх шкіл. Отже, ефективність впровадження комунікативного підходу до вивчення іноземних мов молодшими школярами із ЗПР певною мірою залежить від забезпечення підручниками.

Перспективи розвитку: вважаємо необхідним нашу подальшу роботу присвятити темі впливу вивчення іноземної мови на розвиток пізнавальної діяльності молодших школярів із затримкою психічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Кол.авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К., 2002. – 328с.
2. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. – К., 2000. – 309с.
3. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. – К., 2005. – 448с.
4. Коваленко О. Англійська мова і література, № 22-23 (140-141), серпень 2006. – С. 7-12.
5. Концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та на перспективу. – К., 2003.
6. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2005. – 208 с.
7. Тарасун В.В. Науково-методичні основи формування знань, умінь та навичок у дітей з труднощами у навчанні. – К., 1998. – 103с.